

یک سؤال: آیا حالا برایم بگو و اکنون می‌توانی همان سؤالات آخر هر متن در کتاب‌های قبلی هستند؟ پاسخ: بی‌تردید سؤال کردن از دانش‌آموزان در تثبیت یادگیری آن‌ها بسیار مؤثر است اما حالا برایم بگو و اکنون می‌توانی گذشته از تثبیت یادگیری چند وظیفه‌ی دیگر را نیز برعهده دارند. از جمله: توسعه و تعمیق مفاهیم درس، ایجاد فضاهایی برای اندیشه و تفکر، ایجاد فرصت‌هایی برای یادگیری بیش‌تر، ایجاد پلی برای ورود دانش‌آموز به فعالیت‌های کتاب کار.

● کتاب کار

کتاب کار درس ۱، شامل دو قسمت است. قسمت اول (صفحه‌ی ۱) با عنوان «چه کسی سرحال است؟»، به تفسیر دو تصویر مربوط است که دانش‌آموزان باید پس از مشاهده‌ی آن‌ها درباره‌شان به گفت‌وگو و اظهارنظر بپردازند و حدس‌های خود را مورد علت بی‌حالی و به عکس سرحال بودن دانش‌آموزان به تصویر کشیده شده، بیان کنند. این اظهارنظر می‌تواند به صورت کتبی یا شفاهی انجام شود. در پایان این صفحه هم سؤالی طرح شده است که دانش‌آموزان با توجه به تجارب و آموخته‌هایشان از درس به آن پاسخ می‌دهند.

قسمت دوم کتاب کار، درس یک (صفحه‌ی ۲ و ۳)، «بازی... نمایش» نام دارد و نمایشی است که دانش‌آموزان با توجه به متن، در آن به ایفای نقش پرداخته، سپس درباره‌ی آن بحث و گفت‌وگو می‌کنند. نمایش مذکور می‌تواند با ابزارهایی نظیر انواع عروسک نیز به اجرا درآید. در انتهای متن نمایش، هم سؤالاتی وجود دارد که پاسخ به آن‌ها به جمع‌بندی مطالب کمک بیش‌تری می‌کند. هدف هر دو فعالیت این درس، مرور نمونه‌هایی از نیازهای انسان و لذت ناشی از رفع آن‌هاست.

یک سؤال: آیا لازم است حاصل فعالیت‌های همه‌ی دانش‌آموزان در کتاب کار آن‌ها یکسان و یکنواخت باشد؟ پاسخ: کتاب کار هدیه‌های آسمان بیش از هر چیز بر تفکر، خلاقیت و نوآوری بچه‌ها تأکید دارد. بنابراین نتیجه‌ی کار هر یک از دانش‌آموزان می‌تواند به طرز محسوسی با سایرین متفاوت باشد. هم‌چنین احساس و نگرش دانش‌آموز در مورد موضوع فعالیت نیز اهمیت دارد که این امر می‌تواند در کیفیت انجام آن تأثیر بگذارد. اما آن چه مهم است استفاده‌ی دانش‌آموز از حداکثر توان خود برای انجام هر فعالیت است که طبیعتاً با توان و امکان دیگران تفاوت دارد.

● ارزش‌یابی

برای ارزش‌یابی این درس باید به تمام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان (شامل فعالیت‌های کلاسی و کار در منزل، کار بر روی کتاب کار، بیان احساس و...) از ابتدا تا انتهای تدریس توجه کنید. نمونه‌ای از آن چه دانش‌آموزان می‌توانند مطابق با اهداف درس انجام دهند عبارت است از:

- مشارکت در حدس زدن و پیدا کردن موضوع درس
- بیان خاطرات، تجربیات و اطلاعات خود در مورد موضوع درس
- روان‌خوانی متن درس (در صورت صلاح‌دید آموزگار)
- انجام فعالیت‌های «حالا برایم بگو» و «اکنون می‌توانی»
- مقایسه‌ی نیازهای سارا و سایه
- اظهارنظر درباره‌ی گفت‌وگوهای سارا با سایه‌اش
- بیان نمونه‌هایی از نیازهای خود

– بیان احساس رضایت خود پس از رفع نیازهایش

– تهیه‌ی فهرستی از برخی نیازهای انسان

– ادای توضیحاتی در مورد چگونگی رفع برخی از نیازهای انسان

– انجام فعالیت‌های کتاب کار

– فعالیت‌های طراحی شده توسط آموزگار محترم (متناسب با اهداف درس)

این فعالیت‌های متنوع، شما را در ارزش‌یابی آموخته‌های دانش‌آموزان و تکمیل «جدول ثبت نتایج ارزش‌یابی» یاری می‌کند. نمونه‌ای از فعالیت‌های مرتبط با اهداف و انتظارات خاص درس اول و نیز حوزه‌های فرایند یاددهی – یادگیری در درس دینی^۱، در جدول هدف – فعالیت این درس آمده است؛ به‌طور مثال، بیان خاطرات، تجربه‌ها و یا اطلاعات دانش‌آموز در مورد موضوع درس، می‌تواند نشان‌دهنده‌ی کم و کیف درک او از مفاهیم موجود در درس باشد. هم‌چنین این فعالیت، به حصول هدف «آشنایی با برخی از نیازهای مادی انسان» و «توجه به امکانات موجود انسان برای رفع نیازهای خود و لذت ناشی از برطرف شدن آن‌ها» کمک می‌کند.

اهداف: دانش‌آموز:	فعالیت‌ها: دانش‌آموز	طبقات و حوزه‌های فرایند یاددهی – یادگیری	درک مفاهیم	کسب مهارت‌ها	به‌کارگیری مفاهیم و مهارت‌ها	تحلیل نقادانه و سازماندهی ایده‌ها
– برخی از نیازهای مادی انسان و راه‌های رفع آن‌ها را بشناسد.	– نیازهای سارا و سایه را مقایسه می‌کند.				*	
	– درباره‌ی محتوای سخنان سارا با سایه‌اش، اظهارنظر می‌کند.					*
– به لذت ناشی از برطرف شدن نیازهای خود توجه کند.	– به چند نمونه از نیازهای خود اشاره می‌کند.		*			
	– فهرستی از برخی نیازهای انسان، تهیه می‌کند.		*			
– امکاناتی که برای رفع نیازهایش در اختیار اوست، تشخیص دهد.	– درباره‌ی احساس رضایت خود پس از رفع نیازهایش، توضیح می‌دهد.					*
	– چگونگی رفع برخی از نیازهای انسان را توضیح می‌دهد.		*			

۱ – به قسمت مربوط به ارزش‌یابی در بخش کلیات این کتاب مراجعه نمایید.

یک سؤال: پس از ارزش‌یابی چه چیزی مهم و ضروری است؟

پاسخ: آن‌چه پس از ارزش‌یابی مهم است، پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های مناسب برای فرد یا گروهی از دانش‌آموزان است که به علل گوناگون، موفق به تحقق انتظارات درس نشده‌اند. این فرایند باید به‌گونه‌ای صورت گیرد که هر دانش‌آموز، از فرصتی مناسب برای تکمیل آموخته‌های خود بهره‌مند شود. ترغیب دانش‌آموزان به انجام دادن فعالیت‌های تکمیلی یا جبرانی، مستلزم ارائه دادن نتایج به ایشان می‌باشد. آن‌ها در صورتی در تکمیل یادگیری‌های خود مشارکت می‌کنند که بدانند نیازمند فعالیت بیش‌تر هستند.

درس دوم: مدرسه‌ی ده آفتاب

● توضیحات درس

درس دوم، ماجرای دانش‌آموزانی مدرسه‌ی ده آفتاب است که برای گردش به محیط سرسبز اطراف می‌روند، ولی در بین راه دچار مشکل می‌شوند. اما با همکاری معلم مهربان و دلسوزشان، به موقع، مشکل را برطرف می‌کنند و خاطره‌ی خوشی در ذهنشان به‌جای می‌ماند. دانش‌آموزان در کنار معلم خود و در مکان مقدس امام‌زاده، احساس امنیت و آرامش می‌کنند و از برطرف شدن نیاز خود لذت می‌برند.

در این درس، معلم و خادم امام‌زاده، برای رفع مشکل دانش‌آموزان تلاش زیادی می‌کنند، دانش‌آموزان نیز با یک‌دیگر همکاری می‌کنند و در نهایت، همه‌ی آن‌ها از رفع نیازهای خود احساس رضایت و آرامش می‌کنند. بدین ترتیب بر مفهوم نیازهای عاطفی نظیر احساس امنیت و آرامش، هم‌بستگی، ارتباط متقابل و نظایر آن تأکید می‌شود. این درس نیز همانند درس اول، مفهوم بخشندگی را به‌گونه‌ای غیرمستقیم، برای دانش‌آموزان مطرح می‌کند.

سؤال: امام‌زاده و زیارت آن، چه قدر در این داستان موضوعیت دارد؟

پاسخ: مکان مقدس امام‌زاده صرفاً بدان جهت وارد این داستان شده است که به سفر علمی دانش‌آموزان یک جهت معنوی نیز بدهد. ضمن این که همین فضای معنوی، یعنی امام‌زاده است که به آن‌ها فرصت استراحت و بازیابی توانشان را می‌دهد. بنابراین، تأکید مستقیم و بیش از حد بر امام‌زاده و موضوع زیارت، درس را از مدار اصلی خود خارج می‌کند. اما بهره‌گیری رقیق از آن (در حد محتوای داستان) می‌تواند به ایجاد فضای معنوی در محتوای داستان کمک کند.

● اهداف درس

- ۱- آشنایی با برخی از نیازهای غیرمادی انسان و راه‌های رفع آن‌ها؛
- ۲- توجه به لذت ناشی از برطرف شدن نیازهای غیرمادی خود؛
- ۳- تشخیص امکاناتی که برای رفع نیازهای غیرمادی، در اختیار انسان گذاشته شده است.

● انتظارات درس

دانش‌آموز با یادگیری درس دوم:

- ۱- فهرستی از نیازهای شخصیت‌های داستان (در جریان گردش دسته‌جمعی آن‌ها) را تهیه می‌کند.
- ۲- احساس دانش‌آموزان مدرسه‌ی ده آفتاب را (به‌هنگام روبه‌رو شدن با مشکل و سپس رفع آن) توصیف می‌کند.

۳- درباره‌ی عملکرد معلم و دانش‌آموزان در روبه‌رو شدن با مشکل قضاوت می‌کند.

۴- برخی از نیازهای غیرمادی انسان (نیاز به محبت دیگران، کمک گرفتن از دیگران به هنگام برخورد با مشکلات کمک کردن به دیگران در مواقع لزوم، امنیت و آرامش و ...) و راه‌های رفع آن‌ها را ذکر می‌کند.

۵- در قالب یک اثر هنری یا نوشته‌ی کوتاه، احساس خود را پس از رفع یک نیاز بیان می‌کند.

۶- جاهای خالی داستان را با همکاری دوستانش تکمیل می‌کند.

● مفاهیم کلیدی

نیاز (با تأکید بر نیازهای عاطفی و معنوی)

احساس امنیت و آرامش (حاصل از رفع نیازهای عاطفی و معنوی)

● مراحل تدریس (ایجاد فرصت‌هایی برای یادگیری)

دانش‌آموز در این درس می‌آموزد که آدمی همواره به امنیت و آرامش

نیازمند است. این نیاز هنگامی که او با مشکلاتی نظیر مشکل دانش‌آموزان

مدرسه‌ی ده آفتاب، مواجه می‌شود، به‌خوبی احساس می‌شود. او هم‌چنین می‌آموزد که انسان‌ها در سایه‌ی همکاری و همدلی با یکدیگر می‌توانند محیطی امن و آرام برای زندگی خود فراهم کنند.

یک سؤال: آیا این درس بر نکات اخلاقی نیز تأکید می‌کند؟

پاسخ: سراسر هدیه‌های آسمان پر است از نکات اخلاقی. با این وجود، هرچند این درس به نکات اخلاقی و اجتماعی نیز اشاره دارد، اما تأکید مباحث بر مفهوم نیاز (با تأکید بر نیازهای معنوی) و رضایت حاصل از برطرف شدن آن است. توجه به این نکته، تدریس شما را از بیراهه رفتن به طرح مسائل نامربوط به هدف درس به دور می‌دارد.

پیشنهادهایی برای شروع مناسب

○ چنان‌چه در درس پیشین نیز تذکر داده شد، مهارت شروع درس از توانایی‌هایی است که تأثیر به‌سزایی بر کیفیت فعالیت‌های یادگیری و نیز ارزش‌یابی تشخیصی و درک توانایی‌های یادگیری کودکان دارد. با این مهارت می‌توان مفاهیم پیش‌سازمان‌دهنده‌ی مناسبی را نیز ارائه کرد.

○ توصیه می‌شود برای تدریس این درس، در صورت امکان، کلاس را در فضای باز تشکیل دهید و یا از فعالیت اردویی و حضور در طبیعت استفاده کنید. این می‌تواند هم شروع مناسبی باشد و هم فضایی دلچسب برای طرح موضوع درس و انجام سایر مراحل تدریس فراهم کند.

پیشنهادهایی برای انتخاب راهبردهای تدریس

○ بهتر است تدریس این درس همراه با فعالیت گروهی انجام شود و دانش‌آموزان متن درس را ابزاری برای شروع کار (نقطه عزیمت) تلقی کنند.

○ بد نیست پیش از شروع این فعالیت، درباره‌ی کاری که می‌خواهید انجام دهید، توضیحاتی داده و آن‌ها را به انجام این کار علاقه‌مند نمایید.

○ برای گروه‌بندی دانش‌آموزان، از روش‌های متنوعی می‌توان استفاده کرد. روش‌هایی که هم موجب شادی و نشاط کلاس می‌شود و هم سبب اعتراض دانش‌آموزان نسبت به قرار گرفتن آن‌ها در گروهی خاص نمی‌گردد؛ به‌طور مثال، گروه‌بندی آن‌ها براساس رنگ‌ها، میوه‌ها، گل‌ها یا حیوانات مورد علاقه‌شان یا برحسب حروف اول نام یا نام خانوادگی‌شان و یا ...

○ پس از گروه‌بندی دانش‌آموزان، خوب است هر گروه، نامی زیبا برای خود انتخاب کند. این نام لزوماً نباید مربوط به مطالب درسی و نوع کار باشد. (این فعالیت نباید وقت زیادی از کلاس شما بگیرد)

○ مراحل انجام فعالیت گروهی یاد شده می‌تواند به ترتیب زیر باشد:

مرحله‌ی ۱: هر یک از دانش‌آموزان درس را به‌صورت انفرادی می‌خوانند.

مرحله‌ی ۲: این‌بار، فهرستی از نیازهای دانش‌آموزان مدرسه‌ی ده‌آفتاب به‌هنگام برخورد با مشکل تهیه می‌کنند.

مرحله‌ی ۳: اعضای گروه درباره‌ی این نیازها و احساس دانش‌آموزان مدرسه‌ی ده‌آفتاب پس از رفع مشکلات خود گفت‌وگو نموده و خود را برای ارائه‌ی نتیجه به کلاس آماده می‌کنند.

مرحله‌ی ۴: نماینده‌ی گروه، به ارائه‌ی نظر اعضای تیم خود می‌پردازد.

○ در این‌جا از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که به نیازهای عاطفی و معنوی خود فکر کنند؛ سپس هر کدام از این نیازها را از طریق اجرای پاتومیم به دیگران نشان دهند. سایر دانش‌آموزان می‌توانند ضمن بیان موضوع موردنظر، راه‌های برطرف شدن آن نیاز را نیز بیان کرده و یا آن را از طریق بازی نمایش دهند.

○ دانش‌آموزان می‌توانند با راهنمایی آموزگار به تکمیل داستان درس بپردازند. (این فعالیت اختیاری است و برای تقویت قوه‌ی خلاقیت کودکان مفید است)

این فعالیت را می‌توانید با برداشتن چند گام به انجام برسانید:

گام اول: دانش‌آموزان بار دیگر درس را خوانده و به پرکردن نقطه‌چین‌های پایان هر پاراگراف فکر می‌کنند.

گام دوم: هر دانش‌آموز عبارت تکمیلی خود را برای یک پاراگراف مشخص بیان می‌کند.

چند نکته

همانند درس اول، مهارت دانش‌آموزان در روخوانی و روان‌خوانی این درس نیز به هیچ وجه مدنظر برنامه‌ریزان نیست.

متناسب با سؤال طرح شده در بخش برایم بگو، مناسب است بیش از هر چیز درباره‌ی احساس رضایت ناشی از رفع نیاز، گفت‌وگو شود. بنابراین فعالیت‌های شماره‌ی یک تا شش می‌تواند مقدمه‌ای برای انجام فعالیت شماره‌ی هفت تلقی شود. مهم آن است که دانش‌آموزان درباره‌ی احساس خوشایندی که از رفع نیازهای خود خواهند داشت، بیش‌تر بگویند و بشنوند.

فعالیت پایان درس، همان مرحله‌ی هشتم تدریس در بخش فوق است.

● «حالا برایم بگو» و «اکنون می توانی»

داستان درس، بسیار خلاصه است و تنها نماهایی از وقایع را بیان نموده است؛ به همین جهت، می توان از دانش آموزان خواست تا داستان را از زبان خود با تفصیل بیش تری بیان نمایند. در این صورت، هم وقایع در ذهن آن ها کامل می گردد و هم مفاهیم مرور می شوند.

در بخش «حالا برایم بگو» نیز، با ذکر چند نیاز انسانی (که عمدتاً غیرمادی هستند)، توجه دانش آموزان مجدداً به امکاناتی که برای رفع نیازهای انسان ها در اختیار ایشان گذاشته شده است جلب می شود.

یک سؤال: حالا برایم بگو و اکنون می توانی، ماهیتاً جزو کدام بخش از محتوا هستند؟

پاسخ: حالا برایم بگو و اکنون می توانی هر دو، از اجزای اصلی محتوای هر درس هستند. به عبارت دیگر، این دو قسمت جزء غیرقابل تفکیک هر درس است. بنابراین مانند سؤالات پایان یک متن درسی از متن درس قابل تفکیک نیست.

● کتاب کار

کتاب کار درس دوم، فقط شامل یک قسمت است. فعالیت صفحه ی ۴ از دانش آموزان می خواهد با توجه به تصاویر کتاب کار خود، درباره ی خواسته ها و نیازهای موجوداتی که در تصویر می بینند گفت و گو کنند. به تصاویر دقت کنند و آنچه را هر کدام نیاز دارند، تشخیص داده و بیان نمایند. یک قاب خالی هم در این صفحه قرار داده شده تا هر دانش آموز بتواند مورد مناسب دیگری را در آن مشخص کند و در مورد نیاز او صحبت نماید.

در صورتی که تصاویر ترسیم شده توسط دانش آموزان، واضح باشد، می توان از هر یک از آن ها خواست تا در مورد موضوع به تصویر درآمده توسط دوستش صحبت کند.

توضیحات تصاویر در صورتی که فعالیت بر روی کتاب کار در منزل صورت می گیرد، بهتر است به صورت کتبی باشد.

یک سؤال: آیا کتاب کار صرفاً برای کار در منزل است یا کلاس درس؟

پاسخ: برنامه ریزان هدیه های آسمان بر این اعتقادند که این، بسته به تصمیم آموزگار و راهبرد انتخاب شده توسط وی دارد. او است که با تکیه بر تجربیات، دانش و توانایی حرفه ای خود تشخیص می دهد که کدام فعالیت برای انجام در کلاس درس (بلافاصله پس از تدریس) و کدام فعالیت برای انجام در منزل مناسب است. اما به عنوان یک توصیه ی کلی باید خاطر نشان ساخت که کتاب کار بیش تر می تواند به عنوان ابزاری برای کار در منزل تلقی شود لکن در مواردی که محتوای تمرینات این کتاب فعالیت کلاسی را طلب می کند، می تواند به عنوان یک ابزار برای تکمیل مراحل یادگیری در کلاس به کار رود.

● ارزش یابی

موارد زیر که توسط دانش آموزان انجام می گیرد، می تواند برای قضاوت درباره ی کم و کیف آموخته های دانش آموزان و تکمیل جدول مربوط، به شما کمک کند:

– تهیه ی فهرستی از نیازهای شخصیت های داستان (در جریان گردش دسته جمعی)

– بیان احساس دانش آموزان مدرسه ی ده آفتاب (به هنگام مواجهه با مشکل و سپس رفع آن)

- قضاوت درباره‌ی عملکرد معلم و دانش‌آموزان در مواجهه با مشکل
- بیان برخی از نیازهای غیرمادی انسان (نیاز به محبت دیگران، کمک گرفتن از دیگران به هنگام برخورد با مشکلات، کمک کردن به دیگران در مواقع لزوم، امنیت و آرامش و ...) و راه‌های رفع آن‌ها
- بیان احساس خود پس از رفع یک نیاز در قالب یک اثر هنری یا نوشته‌ی کوتاه
- تکمیل جاهای خالی داستان با همکاری دوستان
- انجام فعالیت‌های کتاب کار
- انجام فعالیت‌های طراحی شده توسط شما آموزگار محترم
- جدول هدف - فعالیت این درس، نمونه‌ای از فعالیت‌های موردنظر و ارتباط آن‌ها را با اهداف، از یک سو و با حوزه‌های فرایند یاددهی - یادگیری از سوی دیگر مشخص می‌کند.

اهداف: دانش آموز	فعالیت‌ها: دانش آموز	فرایند یاددهی - یادگیری	طبقات و حوزه‌های	درک مفاهیم	کسب مهارت‌ها	به‌کارگیری مفاهیم و مهارت‌ها	تحلیل نقادانه و سازماندهی ایده‌ها
- برخی از نیازهای غیرمادی انسان را بشناسد.	- فهرستی از نیازهای شخصیت‌های داستان (در جریان گردش دسته‌جمعی آن‌ها) تهیه می‌کند.					*	
	- برخی از نیازهای غیرمادی انسان (نیاز به محبت دیگران، کمک گرفتن از دیگران به هنگام برخورد با مشکلات، کمک کردن به دیگران در مواقع لزوم، امنیت و آرامش و ...) و راه‌های رفع آن‌ها را ذکر می‌کند.					*	
	- جاهای خالی داستان را با همکاری دوستانش تکمیل می‌کند.					*	
- امکانات موجود انسان برای رفع نیازهای خود را بشناسد.	- احساس دانش‌آموزان مدرسه‌ی ده آفتاب را (به هنگام مواجهه با مشکل و سپس رفع آن) توصیف می‌کند.						*
	- در قالب یک اثر هنری یا نوشته‌ی کوتاه، احساس خود را پس از رفع یک نیاز بیان می‌کند.					*	
- امکاناتی را که برای رفع نیازهای انسان در اختیار او گذاشته شده است، تشخیص دهد.	- درباره‌ی عملکرد معلم و دانش‌آموزان در مواجهه با مشکل قضاوت می‌کند.						*

● دانستنی‌های معلم

درباره‌ی شیوه‌های تدریس از طریق فعالیت‌های گروهی، می‌توانید به کتاب‌های زیر مراجعه نمایید :
آشنایی با یادگیری از طریق همیاری، نویسنده : سوزان الیس و سوزان والن، مترجم : طاهره رستگار و مجید ملکان، ناشر :
نشر نی، چاپ دوم ۱۳۷۸.

یادگیری از طریق همیاری - ترجمه و تألیف : خیریه بیگم حائری زادی و دیگران - نشر نی - تهران - چاپ اول ۱۳۸۱.
مقالات نهم و سیزدهم از کتاب : مجموعه مقالات تعلیم و تربیت دینی : مبانی، اصول و روش‌ها نویسنده : گروه نویسندگان،
انتشارات نهج، تهران - چاپ اول ۱۳۸۲.

درس سوم: مهربان‌ترین دوست

● توضیح درس

درس سوم درباره‌ی توانایی‌های موجودات کوچکی چون مورچه‌هاست که انسان غالباً در زندگی روزمره‌ی خود توجه زیادی به آن‌ها ندارد. این توانایی‌ها، نمونه‌ای از نعمت‌های خداوند و مهربانی او نسبت به موجودات است. نمونه‌هایی که می‌تواند توسط خود کودک جست‌وجو شده و به او درگسترش مفهوم بخشندگی خداوند کمک کند. این جست‌وجو به کودک می‌آموزد که اولاً نسبت به موجوداتی که در اطراف خود می‌بیند (حتی اگر به ظاهر کوچک و حقیر باشند) دقیق و حساس باشد، ثانیاً ضمن توجه به توانایی‌های آنان به نعمت‌های خداوند بیش از پیش توجه نموده و در نتیجه، توانایی‌ها و ظرفیت‌های بیش‌تری را در خود جست‌وجو کند.

بدین ترتیب این درس، توجه کودکان را به بخشش دائمی و همیشگی خداوند و عنایت وی به همه‌ی موجودات، حتی کوچک‌ترین آن‌ها، جلب می‌کند و علاوه بر بیان شگفتی‌های خلقت خدا، بر توانایی‌ها و امکانات وجودی مخلوقات خدا تأکید می‌کند و آن‌ها را به عنوان نعمت‌ها و بخشش‌های خدا به موجودات معرفی می‌نماید، توجه دانش‌آموزان را به خودشان جلب و بر این موضوع تأکید می‌کند که در وجود ما انسان‌ها توانایی‌های فراوانی نهفته است که همه از جانب خداست و از نعمت‌های او به‌شمار می‌آید. این نعمت‌ها همان برطرف‌کننده‌های نیازهای آدمی هستند.

● اهداف درس

- ۱- آشنایی با برخی از امکانات و توانایی‌هایی که خداوند به همه‌ی مخلوقات خود داده است.
- ۲- آشنایی با برخی از توانایی‌های انسان
- ۳- آشنایی با مفهوم نعمت (به عنوان برآورنده‌ی نیازهای انسان که توسط خداوند به ایشان داده شده است.)
- ۴- احساس علاقه به خداوند به عنوان بخشنده‌ی تمام نعمت‌ها به انسان و سایر موجودات

● انتظارات درس

دانش‌آموز، با یادگیری درس سوم:

- ۱- فهرستی از نیازهای موجودات کوچک پیرامون خود و نیز فهرستی از توانایی‌های آنان تهیه می‌کند.
- ۲- برخی از نعمت‌هایی (امکانات و توانایی‌ها) را که خداوند در اختیار خود او گذارده است، برمی‌شمارد.
- ۳- احساس و تلقی خود را نسبت به خداوند، به عنوان برآورنده‌ی نیازهای موجودات، بیان می‌کند.
- ۴- به این سؤال که «اگر خدا به یاد ما نبود، چه می‌شد؟» پاسخ مشروح می‌دهد.
- ۵- نظر خود را درباره‌ی عنوان درس، یعنی «مهربان‌ترین دوست» بیان می‌کند.

● مفاهیم کلیدی

بخشندگی خداوند مهربان
بخشش‌های خداوند به موجودات
فراگیر بودن و استمرار بخشش‌های خداوند

● مراحل تدریس (ایجاد فرصت‌هایی برای یادگیری)

دانش‌آموز قرار است در این درس بیاموزد که خداوند همواره نعمت‌های خود را برای برطرف نمودن نیازهای مخلوقات خود در اختیار آنان قرار می‌دهد.^۱ هم‌چنین این درس، دانش‌آموزان را در مواجهه‌ی مستقیم با خود و توانایی‌هایشان قرار داده و آنان را برای توجه بیش‌تر به توانمندی‌های خود و نعمت‌های فراوانی که خداوند به آنان عطا فرموده است، آماده می‌کند.

پیشنهادهایی برای شروع مناسب

در این درس، استفاده‌ی مناسب از مهارت‌های شروع تدریس بیش از درس‌های گذشته اهمیت دارد؛ زیرا:

۱- موضوع درس با دو درس گذشته (که مفاهیم در آن عینی‌تر و ساده‌تر

بود) به لحاظ سطح مفاهیم، کمی متفاوت است.

۲- درس، اساساً با سؤال شروع می‌شود و محتوای درس نیز براساس یک رشته سؤال بنا شده است.

۳- علاقه و حتی هیجان در پاسخ دادن به سؤالات و کشف مفاهیم جدید، بیش از درس‌های گذشته باید در دانش‌آموزان

ایجاد شود.

چند پیشنهاد

○ می‌توانید برای جلب توجه دانش‌آموزان به موجودات ریز، با یک ذره‌بین و یا ابزاری مشابه وارد کلاس شوید و بدین ترتیب در ذهن آن‌ها سؤال ایجاد کنید.

○ می‌توانید از روش بازی با کلمات برای بیان موضوع درس استفاده کنید.

○ می‌توانید دانش‌آموزان را برای تماشای لانه‌ی مورچه‌ها یا پرندگان کوچک با خود همراه کنید.

○ می‌توانید از ابزارهای دیداری استفاده کنید. (مثلاً نمایش یک فیلم درباره‌ی حیوانات و جانوران کوچک و یا ظرف

شیشه‌ای حاوی خاک و لانه‌ی مورچه‌ها)

○ می‌توانید از چیستان‌هایی در این زمینه استفاده کنید.

○ و ...

پیشنهادهایی برای انتخاب راهبردهای تدریس

○ بهتر است در تدریس بخش اول درس از شیوه‌ی کار گروهی استفاده نشود تا هر یک از دانش‌آموزان به تنهایی و در فضای

ذهنی خود بتواند به پاسخ سؤال‌ها فکر کرده و بدان مشغول شود. به عبارت دیگر این قسمت از درس بیش از هر چیز سکوت و تأمل

۱- حتی اگر این مخلوقات به‌ظاهر کوچک و ضعیف باشند!

یک سؤال: چه نکته‌ی مهمی در این درس وجود دارد؟

پاسخ: نکته‌ی مهم این است که شما بتوانید با ایجاد سؤال در ذهن دانش‌آموزان و فراهم کردن امکاناتی برای پاسخ به آن‌ها، آنان را به پاسخ دادن ترغیب کنید. به تبع آن، احساسی خوشایند نسبت به بخشندگی و مهربانی خداوند متعال در آن‌ها به وجود آورد. فراموش نکنید که برای ایجاد سؤال در ذهن دانش‌آموزان نیازی به طرح سؤالات بی‌شمار و یا سؤال پیچ‌کردن آن‌ها نیست.

- به نظر می‌رسد برای ایجاد این فضا، نحوه‌ی خواندن درس توسط شما می‌تواند بسیار مؤثر باشد. با استفاده از لحنی مناسب برای خواندن درس می‌توانید این احساس را به دانش‌آموزان منتقل کنید.
- مهم‌ترین مرحله‌ی تدریس، تمرکز بر روی بندهای پایانی درس است؛ یعنی بخشی از متن که بر روی توجه دانش‌آموز به توانایی‌های خویش تأکید دارد.
- کامل کردن بخش انتهایی درس نیز می‌تواند فعالیت مؤثری قلمداد شود. این بخش از تدریس می‌تواند در قالب کار گروهی شکل گرفته و نتایج حاصل از فعالیت گروهی دانش‌آموزان با نام گروهشان به انتهای درس اضافه شود.^۱
- در انجام هرچه بهتر و مناسب‌تر بخش فعالیت درس، بهترین شیوه، ترتیب دادن یک گردش علمی در طبیعت است. به‌خصوص اگر در اطراف مدرسه، محیط‌های طبیعی وجود داشته باشد. در چنین موقعیتی شما بهتر از هر وقت دیگری می‌توانید دانش‌آموزان را برای توجه بیشتر به توانایی‌های مخلوقات کوچک خداوند تشویق و ترغیب کنید. این فعالیت می‌تواند به صورت کار گروهی و مطالعه‌ی دسته‌جمعی انجام گیرد.

● «حالا برایم بگو» و «اکنون می‌توانی»

- در این درس در بخش «حالا برایم بگو»، سه سؤال مطرح شده است. این سه سؤال در واقع ادامه‌ی متن درس است و زمینه‌ی مناسبی برای نتیجه‌گیری از متن را فراهم می‌سازد.
- «اکنون می‌توانی» این درس، فعالیت را از دانش‌آموزان خواسته است که به شکل دقیق‌تری در کتاب کار انجام خواهد شد. به عبارت دیگر، این فعالیت، زمینه‌ساز فعالیت کتاب کار این درس می‌باشد.

● کتاب کار

اولین فعالیت این درس در کتاب کار، دانش‌آموزان را به دقت و توجه بیشتر نسبت به اطراف خود ترغیب می‌کند. در این قسمت، راهنمای فعالیت دانش‌آموزان عمده‌اً با حروف بسیار ریز نوشته شده تا با دقت زیاد و یا با استفاده از ذره‌بین به خواندن آن پردازند. طی این فعالیت، دانش‌آموزان با جست‌وجوی تصاویر حیوانات کوچک و ضعیف و چسباندن آن‌ها در کتاب کار با این موجودات آشنا می‌شوند. فعالیت بعدی این درس، به‌طور مشخص به یکی از امکانات وجودی موجودات زنده (نوک پرنده‌ها) مربوط می‌شود. البته نوک پرنده‌ها صرفاً یک نمونه است و توصیه می‌شود که آموزگار محترم به تعمیم این نکته در خصوص مواردی نظیر دم حیوانات، پای حیوانات، بال پرنده‌ها و... (و یا اعضای بدن انسان) بپردازد و از آن‌ها به عنوان نمونه‌هایی از نعمت‌های بی‌شماری که خداوند به موجودات مختلف داده است، اشاره کند.

در تمرین صفحه‌ی ۶، دانش‌آموزان طی مواجهه با چند سؤال، متوجه امکان‌های مختلفی می‌شوند که خداوند برای نیازهای

۱- بهتر است نوشته‌های دانش‌آموزان در کتاب درسی وارد نشود تا کتاب درسی آنان زیباتر باقی بماند.

مختلف انسان در اختیار او گذاشته است.

● ارزش‌یابی

ارزش‌یابی شما در این درس می‌تواند بیش‌تر بر روی توانایی دانش‌آموز در موارد زیر متمرکز شود:

- تهیه‌ی فهرستی از نیازهای موجودات کوچک پیرامون خود و توانایی‌های آنان
- بیان برخی از نعمت‌هایی (امکانات و توانایی‌ها) که خداوند در اختیار او گذارده است.
- بیان احساس و تلقی خود نسبت به خداوند، به‌عنوان برطرف‌کننده‌ی واقعی همه‌ی نیازهای موجودات
- پاسخ به این سؤال که: «اگر خدا به یاد ما نبود، چه می‌شد؟»
- بیان نظر خود درباره‌ی عنوان «مهربان‌ترین دوست»
- انجام فعالیت‌های کتاب کار
- انجام فعالیت‌هایی که مطابق با اهداف درس توسط شما آموزگار محترم طراحی شده است.

نمونه‌ای از فعالیت‌های مرتبط با اهداف خاص درس و نیز حوزه‌های فرایند یاددهی - یادگیری، در جدول هدف - فعالیت این درس آمده است؛ به‌طور مثال، بیان خاطرات، تجربه‌ها و یا اطلاعات دانش‌آموز در مورد موضوع درس، می‌تواند نشان‌دهنده‌ی کم و کیف درک او از مفاهیم موجود در درس باشد.

اهداف: دانش‌آموز.....	فعالیت‌ها: دانش‌آموز.....	طبقات و حوزه‌های فرایند یاددهی - یادگیری	درک مفاهیم	کسب مهارت‌ها	به‌کارگیری مفاهیم و مهارت‌ها	تحلیل نقادانه و سازماندهی ایده‌ها
- برخی از امکانات و توانایی‌هایی را که خداوند به موجودات مختلف داده است، بشناسد.	- فهرستی از نیازهای موجودات کوچک پیرامون خود و توانایی‌های آنان تهیه می‌کند.	*				
- مفهوم نعمت را، به‌عنوان برطرف‌کننده‌های نیازهای انسان که توسط خداوند به او داده شده است، بشناسد.	- برخی از نعمت‌هایی (امکانات و توانایی‌ها) را که خداوند در اختیار خود او گذارده، برمی‌شمارد.			*		
	- احساس و تلقی خود را نسبت به خداوند، به‌عنوان برطرف‌کننده‌ی واقعی همه‌ی نیازهای موجودات، بیان می‌کند.		*			
- علاقه‌ی خود را نسبت به خداوند به‌عنوان بخشنده‌ی تمامی نعمت‌ها به انسان ابراز کند.	- درباره‌ی این سؤال که: «اگر خدا به یاد ما نبود، چه می‌شد؟» پاسخ مشروح می‌دهد.		*			
	- نظر خود را درباره‌ی عنوان «مهربان‌ترین دوست» بیان می‌کند.		*			

درس چهارم: همیشه با من

● توضیح درس

درس چهارم، متن کوتاهی است از زبان یک کودک دانش‌آموز. گفت‌وگویی دعاگونه که طی آن، دانش‌آموز احساس و اعتقاد خود را نسبت به خداوند مهربان و بخشنده بیان می‌کند. هدف این درس آن است که توجه کودک بیش از پیش به خداوند، به عنوان خالق هستی و بخشنده‌ی نعمت‌های فراوان، جلب شود و او در معرض گفت‌وگوی مستقیم و بی‌واسطه با وی قرار گیرد. در این درس هم‌چنین بر حضور دائمی خداوند در زندگی آدمی، بخشش‌های مستمر او، محبت او نسبت به انسان‌ها و دوستی و علاقه‌ی انسان به او، تأکید می‌شود تا از این طریق، کودک خود را در مواجهه‌ی مستقیم با خالق هستی و علاقه‌مند به او احساس کند.

در این درس ضمن بهره‌گیری از درس‌های گذشته، بر جنبه‌های نگرشی و عاطفی تأکید بیشتری شده است تا دانش‌آموز به این تعمیم دست یابد که: آدمی همواره محتاج و نیازمند به خداوند است و او، به‌واسطه‌ی لطف و مهربانی‌اش، تنها برآورنده‌ی حاجات همه‌ی مخلوقات، به‌ویژه آدمی است.

در ادامه‌ی این درس، شعری (بی‌عنوان) آمده است که در آن، دانش‌آموز احساسات و عواطف و دوستی و علاقه‌ی خود را نسبت به خداوند مهربان ابراز می‌کند. این شعر به کودک می‌گوید که می‌تواند خدا را دوست بدارد و او را به‌واسطه‌ی نعمت‌های فراوانش سپاس گوید. در واقع، این شعر، جمع‌بندی تمامی مطالبی است که در درس‌های قبلی، راجع به خداوند مطرح گردیده است.

● اهداف درس

- ۱- آشنایی با خداوند به‌عنوان بخشنده‌ی تمام نعمت‌ها به انسان
- ۲- احساس علاقه به خداوند بخشنده‌ی مهربان
- ۳- تشکر از خداوند به‌خاطر نعمت‌های فراوانی که به ما داده است.

● انتظارات درس

دانش‌آموز، پس از یادگیری این درس:

- ۱- معنا و مفهوم کلی نعمت را بیان می‌کند.
- ۲- فهرستی را از نعمت‌های مادی و غیرمادی (که خداوند در اختیار انسان گذاشته) تهیه می‌کند.
- ۳- در قالب یک اثر هنری احساس خود را نسبت به خداوند (به‌عنوان تنها کسی که همیشه به یاد انسان است) و نعمت‌های او، توصیف می‌کند.

۴- راه‌های تشکر از خداوند را (به خاطر نعمت‌هایش) جست و جو و معرفی می‌کند.

۵- برای ابراز احساس خود نسبت به خداوند مهربان و بخشنده، دعاگونه‌ای کوتاه، می‌نویسد.

● مفاهیم کلیدی

نعمت

نعمت‌های خداوند (به عنوان نشانه‌ای از مهربانی و بخشنده‌گی خداوند نسبت به موجودات)
دعا (گفت‌وگو با خداوند و درخواست از او)

● مراحل تدریس (ایجاد فرصت‌هایی برای یادگیری)

دانش‌آموز در این درس می‌آموزد که چرا خداوند را سپاس می‌گوید و چگونه می‌تواند از نعمت‌هایی که او در اختیارش قرار داده است، تشکر کند. او همچنین می‌آموزد که چگونه با خداوند به عنوان نزدیک‌ترین دوست خود گفت‌وگو کرده و درخواست‌هایش را با او درمیان بگذارد. دانش‌آموز در این درس می‌آموزد

که خواسته‌های خودش را به خداوند بگوید و از او طلب کند.

پیشنهادهایی برای شروع مناسب

در این درس نیز همانند درس قبل، استفاده‌ی مناسب از مهارت‌های شروع تدریس بسیار اهمیت دارد. این اهمیت بدان سبب است که:

۱- در این درس، دانش‌آموزان باز هم با مفاهیم انتزاعی‌تری نسبت به درس‌های گذشته، سروکار دارند.

۲- این درس از دانش‌آموزان و آموزگار حس و حال بیش‌تری می‌طلبد.

۳- در پایان درس دانش‌آموزان دست به خلق یک اثر می‌زنند. اثری که می‌تواند بیان‌گر تمامی احساسات و اعتقادات آن‌ها نسبت به خداوند و بخشش‌های او باشد.

پیشنهادهایی برای انتخاب راهبردهای تدریس

○ خواندن متن درس با حالتی خاص و پراحساس توسط آموزگار یا دانش‌آموزان می‌تواند مؤثر باشد.

○ یادآوری نعمت‌های خداوند و زیبایی‌های زندگی (به‌خصوص آن دسته از زیبایی‌هایی که کودکان، خود با آن‌ها در زندگی مأنوس هستند)، می‌تواند بسیار مؤثر باشد.

○ تمرکز بر روی تصاویر کتاب و بحث و گفت‌وگو درباره‌ی آن‌ها می‌تواند مفید باشد.

چند تذکر

- ✓ گفت‌وگو با خداوند می‌باید به گونه‌ای باشد که برای دانش‌آموزان دلچسب و دوست‌داشتنی باشد. بنابراین، استفاده از قالب‌های کلیشه‌ای و خشک نه تنها اثربخش نیست بلکه می‌تواند زننده و ناراحت‌کننده نیز باشد.
- ✓ در این درس بهره‌گیری از روش‌های مشارکتی و گروهی مناسب به‌نظر نمی‌رسد.

یک سؤال: در برخی موارد دانش‌آموزان در نوشته‌هایشان مرتکب خطاهایی در نگارش می‌شوند. برای مثال کلمه‌ی «متشکر» را به صورت «مچکرم» و یا ... می‌نویسند. در چنین مواقعی وظیفه‌ی معلم چیست؟

پاسخ: در مواردی که دانش‌آموزان دست به خلق نوشته‌ای می‌زنند، آن‌چه برای ما مهم است بیان احساسات قلبی‌شان با زبان کودکانه و نیز توجه به خلاقیت آن‌ها در این نحوه‌ی بیان است. بنابراین اشکالات دستوری و نوشتاری آنان نباید به گونه‌ای به رخ کشیده شود که باعث دلسردی آنان گردد و اساساً برطرف کردن این مشکلات باید به گونه‌ای بسیار ظریف و غیرمستقیم صورت بگیرد.

● «حالا برایم بگو» و «اکنون می‌توانی»

در بخش «حالا برایم بگو»، سؤالی مطرح شده است که می‌تواند مکمل مطالب متن درس باشد و دانش‌آموزان را به تفکر در مورد راه‌های سپاس‌گزاری از نعمت‌های خداوند ترغیب کند. این سؤال، می‌تواند پس از انجام فعالیت صفحه‌ی ۸ کتاب کار انجام شود تا دانش‌آموزان بعد از آزمون راه‌های مختلف تشکر و قدردانی از کسانی که به آن‌ها خدمت می‌کنند، آماده‌ی گفت‌وگو در مورد شیوه‌های تشکر از خداوند شوند.

«اکنون می‌توانی»، بخش دیگری از اهداف درس را تأمین می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد تا با خداوند گفت‌وگو کنند. این فعالیت نیز با تمرین‌های کتاب کار، مرتبط می‌باشد و آمادگی لازم جهت انجام آن‌ها را به‌خوبی فراهم می‌کند.

یک سؤال: آیا پاسخ دادن به سؤال «حالا برایم بگو» می‌باید به صورت کتبی و در کتاب درسی صورت بگیرد؟

پاسخ: سؤالاتی که در قسمت «حالا برایم بگو» مطرح گردیده است، صرفاً برای آن است که جریان یادگیری براساس این سؤالات و توسط معلم، پی‌گیری شود. به عبارت دیگر برای آن است که دانش‌آموز و معلم، همگام با یک‌دیگر حرکت کرده و مسیر اصلی درس و اهداف آن را گم نکنند تا از راهی مناسب به اهداف یادگیری نزدیک شوند. بنابراین، نه تنها نیازی به دیکته کردن پاسخ کتبی این سؤالات به دانش‌آموزان نیست، بلکه اساساً نوشتن هرگونه پاسخی، در کتاب درسی و یا دفتری ویژه، خطاست. هم‌چنین انتظار شنیدن پاسخی مشخص و یا یکسان از دانش‌آموزان، انتظاری بی‌هوده و مغایر با دیدگاه برنامه‌ریزان درس «هدیه‌های آسمان» است. بنابراین، ضروری است که آموزگار محترم سؤالات بخش حالا برایم بگو را صرفاً به عنوان راهنمایی برای عمل تلقی نموده و از آن برای جهت‌دهی ذهن کودکان بهره بگیرد.

● کتاب کار

کتاب کار این درس شامل سه قسمت و به ترتیب عبارت است از:

چگونه تشکر می‌کنند؟ (صفحه‌ی ۸)، حرف‌هایم با او (صفحه‌ی ۹) و نقاشی‌ام برای او (صفحه‌ی ۱۰)

در قسمت اول، دانش‌آموز، متناسب با موضوع کتاب کار، روش‌ها و راه‌های مختلفی را، به منظور تشکر از کسانی که به او لطف می‌کنند، پیشنهاد می‌کند.

در بخش دوم، در قالب یک متن ساده‌ی دعاگونه با خداوند مهربان گفت‌وگو می‌نماید، و در قسمت سوم نقاشی زیبایی را برای ابراز عشق و محبت خود به خدای هستی بخش ترسیم می‌کند.

● ارزش‌یابی

برای ارزش‌یابی این درس نیز باید به تمام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان (شامل فعالیت‌های کلاسی و کار در منزل،

کار بر روی کتاب کار، بیان احساس و ... از ابتدا تا انتهای تدریس توجه کنید. به طور کلی، آن چه دانش آموزان، مطابق با اهداف درس، می توانند انجام دهند و به شما در ارزش یابی آموخته های ایشان و تکمیل جدول ثبت نتایج ارزش یابی کمک می کند، عبارت است از:

- بیان معنا و مفهوم کلی نعمت
 - تهیه ی فهرستی از نمونه های نعمت های مادی و غیرمادی، که خداوند در اختیار انسان گذاشته است
 - بیان احساس خود، نسبت به خداوند و نعمت های او، به عنوان تنها کسی که همیشه به یاد انسان است در قالب یک اثر هنری
 - جست و جو و معرفی راه های تشکر از خداوند، به خاطر نعمت هایی که به انسان داده است
 - نگارش یک گفت و گوی دعاگونه ی کوتاه برای ابراز احساس خود نسبت به خداوند مهربان و بخشنده
 - انجام فعالیت های کتاب کار
 - انجام فعالیت های طراحی شده توسط شما آموزگار (متناسب با اهداف درس)
- نمونه ای از فعالیت های مرتبط با اهداف خاص این درس و نیز حوزه های فرایند یاددهی - یادگیری، در جدول هدف - فعالیت این درس آمده است.

اهداف: دانش آموز	طبقات و حوزه های فرایند یاددهی - یادگیری	درک مفاهیم	کسب مهارت ها	به کارگیری مفاهیم و مهارت ها	تحلیل نقادانه و سازماندهی ایده ها
- خداوند را، بخشنده ی تمام نعمت ها به انسان بشناسد.	- معنا و مفهوم کلی نعمت را بیان می کند.	*			
	- فهرستی از نمونه های نعمت های مادی و غیرمادی (که خداوند در اختیار انسان گذاشته) تهیه می کند.			*	
- احساس خود را نسبت به خداوند به عنوان بخشنده ی همه ی نعمت ها ابراز کند.	- در قالب یک اثر هنری احساس خود را نسبت به خداوند، به عنوان تنها کسی که همیشه به یاد انسان است و نسبت به نعمت های او توصیف می کند.				*
- از خداوند به خاطر نعمت های فراوانش تشکر کند.	- راه های تشکر از خداوند را (به خاطر نعمت هایی که به انسان داده است) جست و جو و معرفی می کند.			*	
	- یک گفت و گوی دعاگونه ی کوتاه برای ابراز احساس خود نسبت به خداوند مهربان و بخشنده، می نویسد.				*

● دانستنی‌های معلم

۱- نکاتی درباره‌ی قصه‌خوانی و قصه‌گویی

قصه‌گویی موفق، چه ویژگی‌هایی دارد؟

– قصه‌گو باید حرکت‌ها، عوامل روانی و اصولی را که در مخاطب ایجاد هیجان و انگیزه برای بیش‌تر شنیدن می‌کند، بشناسد و توانایی بهره‌گیری از آن‌ها را به هنگام قصه‌گویی داشته باشد. هم‌چنین باید قدرت آن را داشته باشد (و یا با تمرین پیدا کند) که تمام حواس مخاطبان خود را زیر نفوذ نگاه و کلام و حرکت‌های خویش بگیرد. تا آن‌جا که مخاطب‌های او، موقعیت خویش را فراموش کنند و در اثر سردی و گرمی هوا، همواری و ناهمواری جا، سروصداهای اطراف و ... دل از بی‌گیری قصه‌ی قصه‌گو برنگیرند. حرکات بدن، به‌ویژه چهره‌ی قصه‌گو، کمک بسیار مؤثری به این امر می‌کند.

شنونده ضمن این‌که به کلمه‌هایی که به تصاویر داستان جان می‌بخشند، توجه دارد، در تمام مدت به قصه‌گو نیز چشم می‌دوزد. چهره‌ی قصه‌گو، اغلب، آیینه‌ی قصه‌ی اوست و آن‌چه را شنونده می‌شنود، تقویت می‌کند. قصه‌گوی خوب باید چهره‌ای قابل انعطاف داشته باشد تا اخم و لبخند، ترس و بیم و سایر عواطف را نشان دهد و بر تأثیر قصه‌گویی بیفزاید. حرکات‌ها باید طبیعی، خودانگیخته و منطبق بر حالات داستان باشند. چشم‌های قصه‌گو، نقطه‌ی تمرکز به شمار می‌آیند؛ زیرا شنوندگان برای کشف نشانه‌ها، احساس حالت‌های عاطفی و اطمینان از صداقت قصه‌گو در تمام مدت قصه‌گویی به آن‌ها چشم می‌دوزند. نگاه قصه‌گو نیز می‌تواند شنوندگان را به داستان متصل کند. قصه‌گوی ماهر، با گرداندن نگاهش از فردی به فرد دیگر، در طول قصه با شنوندگانش رابطه‌ی چشمی مستقیم برقرار می‌کند. در مواردی مثل اوج‌گیری داستان یا نقطه‌ی اوج، قصه‌گو چشم‌های خود را روی یک شنونده یا گروهی از شنوندگان متمرکز می‌کند، درست مثل این‌که آن‌بخش به‌خصوص فقط به این گروه تعلق دارد. این شیوه، اغلب سبب تأکید بیش‌تری بر آن قسمت می‌شود و اثر عاطفی آن را برجسته‌تر می‌سازد.

البته، قصه‌گو فقط گاهی از این شیوه استفاده می‌کند؛ زیرا توجه بیش از اندازه به بخشی از شنوندگان می‌تواند عاملی برای بی‌نظمی باشد.

قصه‌گو گاهی می‌تواند درحالی‌که تأثیر خود را هم‌چنان حفظ می‌کند، چشم از چشم شنوندگان برگردد و نگاه خود را ورای آن‌ها به کوهی خیالی یا قلعه‌ای که در داستان توصیف می‌کند یا به صحنه‌های خیالی و جزئیات رنگارنگ متوجه سازد؛ عملی که به تصورات ذهنی شنوندگان عمق بیش‌تری می‌بخشد.

هم‌چنین شیوه‌ی درست برای زمانی‌که قصه‌گو باید مکالمه‌ی میان دو یا چند شخصیت داستان را انجام دهد، این است که جای این شخصیت‌های خیالی مشخص شود و گفت‌وگوی مستقیم میان آن‌ها، به وسیله‌ی حرکت دادن نگاه از جایی به جای دیگر صورت گیرد. اگر موقعیت سر نیز همگام با حرکت‌های چشم تغییر کند، تأثیر آن بیش‌تر خواهد بود.

تحركات دست‌های یک قصه‌گوی خوب هم جالب توجه و حتی شگفت‌انگیز است و سبب می‌شود که شنونده بهتر بتواند جزئیات قصه، مانند: اندازه، فاصله، بافت و وزن را به‌تصور درآورد.

– سؤال کردن از دانش‌آموزان راجع به نتیجه‌ی داستان، بلافاصله پس از پایان آن، غلط است؛ زیرا این‌گونه سؤالات معمولاً براساس تفکر منطقی و حرف و آرزوهای بزرگ‌سالان (قصه‌گو) طرح‌ریزی شده است. ضمن آن‌که خلاصه کردن پیام قصه در یک جمله، آسیب رساندن به نتایج بیش‌تری است که قصه می‌تواند دربرداشته باشد. با تمام این مطالب، قصه‌گو می‌تواند بعد از تمام شدن قصه، بحثی را مطرح کند که ذهن مخاطب‌هایش را برای نتیجه‌گیری بهتر آماده کند.

شاید این بحث را بتوان این‌طور خلاصه کرد که نتیجه‌گیری از قصه هم باید غیرمستقیم باشد. نتیجه‌گیری مستقیم یا انتظار این که کودک، پیام غیرمستقیم کتاب را به جمله‌ای کلیشه‌ای و مستقیم تبدیل و بازگو کند، کار درستی نیست. اما بحث روی شخصیت‌های قصه و کارهای آن‌ها و طبقه‌بندی ذهنیات مخاطب، کار خوبی است.

– در هنگام قصه‌گویی در مواقع مناسب، از دانش‌آموزان سؤال کنید که اگر جای شخصیت‌های قصه بودند، چه می‌کردند.
– اگر قصه درباره‌ی مفاهیم اخلاقی و آداب است، با طرح مقدمات و یا بیان قسمتی از آن، از دانش‌آموزان بخواهید تا آن را تکمیل نمایند.

– از دانش‌آموزان بخواهید پس از شنیدن قصه‌ی شما، آن‌ها نیز به قصه‌گویی بپردازند و یا قصه‌ی شما را در قالب نمایش اجرا کنند.

– برای بیان دروس در قالب قصه، فضایی متناسب با فضای قصه در اطراف مخاطبان ایجاد کنید.
– اعضای بدن، لحن کلام، گرمی و سردی نگاه و خطوط چهره‌ی قصه‌گو، از قدرت تأثیر غیرقابل توصیفی برخوردارند. قدرتی که می‌تواند خیال مخاطب را در اختیار گرفته و به جایی ببرد که پیام قصه‌ی مورد نظر را بهتر در ضمیر پاک او بنشانند.
– قصه‌گو می‌تواند طوری برنامه‌ریزی کند که مخاطبان او در جای مناسب، با فریاد شادی یا بیان یک شعار، هیجان و احساس بیش‌تری از خود نشان دهند.

۲- قصه‌ی دیواری

● قصه‌ی دیواری طرحی است که به نوبه‌ی خود برای دانش‌آموزان جذابیت بسیاری دارد. در کشور ما این تکنیک، اولین بار توسط آقای خسرو کی‌منش در مناطق غربی کشور به کار گرفته شد. تجربه‌ی شخصی نگارنده ضمن همکاری با نامبرده نشان داده است که دانش‌آموزان حتی آن‌ها که به خواندن کتاب علاقه‌ی چندانی نشان نمی‌دهند، با قصه‌های دیواری به گونه‌ای فعال برخورد می‌کنند.
● تهیه‌ی قصه‌ی دیواری می‌تواند بسیار ساده باشد؛ یعنی یک کتاب پس از جداسازی متن از تصاویر، با قرار گرفتن در یک یا چند تابلو، بر روی دیوار نصب شده و در معرض دید دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. هم‌چنین می‌تواند به صورت ویژه برای قرار گرفتن بر روی دیوار طراحی شود. شما می‌توانید با ذوق و سلیقه‌ی خود با استفاده از متن یا تصاویر یک کتاب، یا با تصاویری که خودتان تهیه و یا ترسیم می‌کنید، قصه‌ی دیواری تهیه کنید.

● بهترین حالت برای یک قصه‌ی دیواری، این است که از کلمات کم‌تری در آن استفاده شده باشد.

● فتورمان‌ها (قصه‌هایی با تصویرهای زیاد در کادر) نیز در صورتی که نوشته‌های کمی داشته باشند، برای قصه‌ی دیواری بسیار مناسب هستند.

● خود دانش‌آموزان نیز می‌توانند قصه‌ی دیواری تهیه کنند. این کار برای آن‌ها بسیار لذت‌بخش خواهد بود. به شرط آن که آمادگی کافی و امکانات لازم را برای انجام این کار داشته باشند.

● برای تهیه‌ی قصه‌ی دیواری همیشه نیاز به وجود تابلوهای آماده (دارای چارچوب و شیشه) نیست بلکه می‌توان از تکنیک پاسپارتو^۱ نیز برای چینش تصاویر و تزئین آن‌ها استفاده کرد.

● قصه‌ی دیواری هم خوانی خوبی با شیوه‌ی سنتی پرده‌خوانی (که دارای جایگاه ویژه‌ای در سنت ملی و مذهبی ماست) دارد.

۳- توضیحاتی درباره‌ی شعر

● انتظارات

مطابق انتظار ما پس از پایان درس، دانش‌آموز:

۱- شعر را به صورت روان می‌خواند.

۱- در تکنیک پاسپارتو با استفاده از مقوا، قاب‌های مناسبی برای طرح‌ها و نقاشی‌ها ساخته می‌شود. شما می‌توانید برای جذاب‌تر شدن نقاشی‌ها و یا برای همین قصه‌های دیواری به جای استفاده از قاب‌های گران‌قیمت با استفاده از مقواهای رنگی قاب‌های رنگین بسیار متنوع و زیبایی بسازید.

- ۲- برای خواندن شعر در قالب یک سرود پیشنهادهایی ارائه می‌دهد.
- ۳- نام مناسبی را برای شعر انتخاب می‌کند.
- ۴- با عبارات ساده‌ای، فهم خود را از مضمون شعر بیان می‌کند.
- ۵- برداشت خود را از معنا و مفهوم شعر در قالب یک اثر هنری بیان می‌کند.

● مراحل تدریس شعر

در این قسمت از درس، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در کودکان از خواندن یک شعر در قالب سرود، به جمع‌بندی مفاهیم ذکر شده در درس‌های گذشته پرداخته و این ذهنیت را در کودک تقویت می‌کنیم که همه‌ی زیبایی‌های جهان، ساخته و پرداخته‌ی خالق یگانه‌ی هستی و از جانب خداوند متعال است.

پیشنهادهایی برای شروع مناسب

○ زبان شعر به‌خودی‌خود، زبان مناسبی برای شروع است. زبان شعر، این امکان را به آموزگار می‌دهد که کودکان را با احساسات خود همراه ساخته و در آنان روح لطافت و ظرافت و دقت را بدمد.

شعر، آهنگین و سرشار از عاطفه و زیبایی است و با موسیقی غنی می‌شود. بنابراین اگر دانش‌آموزان آن را با حالتی شاد و با ریتمی دلچسب بخوانند، تأثیر فراوانی بر آنان خواهد گذارد که بیش از هر چیز دیگری در تربیت دینی دانش‌آموزان مؤثر است.

پیشنهادهایی برای انتخاب راهبردهای تدریس

○ با توجه به جاذبه‌ی خاصی که زبان و آهنگ شعر برای کودکان دارد، به‌نظر می‌رسد بهترین شیوه برای جذب کودکان به مضمون شعر، بهره‌گیری از ریتم و آهنگ مناسب کودکانه برای خواندن آن باشد. شما به عنوان یک آموزگار توانا می‌باید به ایجاد یک تصویر ذهنی زیبا از محتوای شعر، در ذهن کودکان کمک کنید. شکل‌گیری این فضا و قوت و ضعف عواملی که به این احساس کمک می‌کنند، با نحوه‌ی خواندن شعر توسط شما، حرکات دست و حالت چهره‌ی آنان، ریتم و آهنگ شعر، نحوه‌ی شعرخوانی دسته‌جمعی و حال و هوای حاکم بر کلاس درس و ... همبستگی کامل دارد.

از آن‌جا که روان‌خوانی شعر، جزء اهداف درس محسوب می‌شود، تلاش کنید دانش‌آموزان تا حد امکان در خواندن شعر مشکلی نداشته باشند، اگرچه به‌طور کلی، این کار نباید وقت زیادی را از کلاس بگیرد؛ چرا که روان‌خوانی تنها در رابطه با اهداف بعدی (مثل انتخاب ریتم و آهنگ مناسب برای شعر و خواندن آن به‌صورت یک سرود و فهم معانی و مفاهیم مندرج در شعر) اهمیت دارد.

- برای ارائه‌ی پیشنهاد ریتم و آهنگ شعر، می‌توانید از شیوه‌ی فعالیت گروهی و مشارکتی، طی مراحل زیر بهره بگیرید:
- مرحله‌ی ۱: هر یک از دانش‌آموزان به‌صورت انفرادی شعر را بخواند و برای آن ریتم و آهنگی را در نظر بگیرد.
- مرحله‌ی ۲: ریتم‌ها و آهنگ‌های پیشنهادی اعضا، توسط گروه بررسی شود و از میان آن‌ها یکی انتخاب شود.
- مرحله‌ی ۳: نماینده‌ی گروه به ارائه‌ی پیشنهاد گروه پردازد.
- مرحله‌ی ۴: درباره‌ی بهترین ریتم و آهنگ گفت‌وگو شود.
- مرحله‌ی ۵: با کمک گروه پیشنهاد دهنده، آهنگ و ریتم مناسب به همه‌ی دانش‌آموزان آموزش داده شود.

مرحله ۶: همه‌ی گروه‌ها، سرود را با یکدیگر و یا به صورت گروه گروه بخوانند.
برای انتخاب نام مناسب و نیز بحث درباره‌ی محتوا و مضمون درس، باز هم کار گروهی به صورت مراحل زیر، مناسب به نظر می‌رسد:

مرحله ۱: هر یک از دانش‌آموزان به صورت انفرادی شعر را بخواند و برای آن نام دلخواه مناسبی را پیشنهاد کند.

مرحله ۲: نام‌های پیشنهادی اعضا، در گروه بررسی شود و از میان آن‌ها یکی انتخاب شود.

مرحله ۳: نماینده‌ی گروه، پیشنهاد گروه را به کلاس عرضه کند.

مرحله ۴: درباره‌ی بهترین نام، گفت‌وگو شود.

○ در ادامه می‌توان سؤالاتی در مورد تصاویر درس از دانش‌آموزان پرسید؛ برای مثال، تصاویر این صفحه چه ارتباطی با موضوع شعر دارد؟ یا این که، اگر شما بخواهید شعر را در قالب دیگری قرار دهید چه چیزهایی به غیر از این تصاویر می‌کشید؟ و ...
○ در پایان از دانش‌آموزان بخواهید درک خود را از معنا و مفهوم کلی شعر، در قالب یک نوشته‌ی کوتاه به کلاس ارائه دهند.
این کار می‌تواند به صورت شفاهی نیز صورت بگیرد.

یک سؤال: درباره‌ی شعر و نحوه‌ی خواندن آن کمی توضیح دهید.

پاسخ: زبان شعر با زبان نثر متفاوت است. پس باید به هنگام خواندن، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت

بیش‌تری شود.

بدخواندن شعر، تأثیری نامناسب بر روی شنونده‌ی آن، به خصوص اگر کودک باشد، به‌جای خواهد گذاشت.

لذا سعی کنید احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به‌گونه‌ای دلپذیر به دانش‌آموزان انتقال دهید.

تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی عاطفی و حسی کلمات در این انتقال

مؤثر است.

کلمات و لغات مشکل شعر را، با کمک خود دانش‌آموزان، برایشان توضیح دهید اما لازم نیست تمام شعر را

خط به خط معنا کنید. این فرصت را به دانش‌آموزان بدهید تا هم‌گام با صور خیالی ترسیم شده در ذهنشان معنای

دلخواه خود را از شعر اخذ کنند.

در خواندن شعر عجله نکنید؛ اما مثل شاعران بزرگسال نیز کلمات را با آب و تاب نخوانید و آن را دکلمه

نکنید. لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهید. به آن، حس و حال بدهید. حتی هر جا لازم است آن را

به صورت سؤالی یا همراه با تعجب، با صدای کوتاه یا بلند و ... بخوانید و بر روی کلمات مهم شعر بیش‌تر تأکید کنید.

قبل از خواندن شعر برای دانش‌آموزان، آن را تمرین کنید. تجربه و تکرار، شعرخوانی شما را اعتبار و غنای

بیش‌تری می‌بخشد.